

[https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15\(1\)-7](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15(1)-7)

Кандидатка педагогічних наук, доцентка, **ОЛЕСЯ САДОВЕЦЬ**
Хмельницький національний університет
e-mail: sadovetso@khmnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8603-8952>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНОТАЦІЯ

З'ясовано, що з метою відповідності потребам сучасного ринку праці, в Україні популярності набуває дуальна освіта, яка поєднує академічне навчання у ЗВО з досвідом роботи на підприємстві/в компанії. Обґрунтовано важливість вивчення передового зарубіжного досвіду впровадження такої форми освіти.

Проаналізовано нормативні й установчі документи, а також практика реалізації програм дуального навчання в Європейському університеті дуальної освіти та університетах-партнерах (Баден-Вюртемберзькому державному кооперативному університеті у Німеччині; інституті передових промислових технологій у Франції; університеті прикладних наук Йоаннеум в Австрії; Мальтійському коледжі мистецтв, науки та технологій; університеті Мондрагон в Іспанії; університеті Джона фон Неймана в Угорщині; університеті прикладних наук PAR у Хорватії; університеті прикладних наук Савонії у Фінляндії; Кошалінському технологічному університеті у Польщі). Виявлено основні напрями та переваги діяльності Університету щодо реалізації дуальної освіти.

Описано три типи дуальних програм у Німеччині (практико-орієнтовані, освітньо-орієнтовані та професійно-орієнтовані). З'ясовано, що у Франції студенти у процесі дуальної освіти формують нові жорсткі та м'які навички, які вимірюються та оцінюються (індивідуальні навички, навички роботи у компанії, науково-технічні). В Австрії у співпраці із зацікавленими сторонами Федеральне міністерство економіки, енергетики та туризму вдосконалює дуальну освіту шляхом її постійної модернізації (впровадження цифрових елементів у відомі професії, модульність дуальної освіти, стимули для тренінгових компаній, співпраця здобувачів за дуальною формою навчання та досвідчених працівників компаній («проникність навчання») тощо).

Водночас, варто зауважити, що іспанська дуальна освіта має певні аспекти, які потребують вдосконалення, зокрема нормативна база. Це ж стосується і Хорватії, де є певні труднощі з диференціацією понять «дуальна освіта», «навчання на робочому місці», «учнівство», «стажування», що створює проблеми відповідності європейським освітнім практикам. Окреслено переваги дуальної освіти у Польщі, Угорщині та на Мальті. На основі проаналізованого досвіду сформульовано рекомендації щодо ефективної реалізації програм дуального навчання, які можуть бути використані для оптимізації дуальної освіти в Україні.

Ключові слова: дуальна освіта, Європейський університет дуальної освіти, європейський досвід, університети-партнери, вища освіта, дуальна форма навчання.

EUROPEAN EXPERIENCE IN IMPLEMENTING DUAL HIGHER EDUCATION

ABSTRACT

It is found that in order to meet the requirements of the modern labor market, dual education, which combines academic training at the university with work experience in a company/organization, is gaining popularity in Ukraine. The necessity to study foreign experience of implementing this form of education is substantiated.

Regulatory documents, as well as the practice of implementing dual education at the European University of Dual Education and partner universities (Baden-Württemberg Cooperative State University in Germany, Institute of Advanced Industrial Technologies in France, Joanneum University of Applied Sciences in Austria, Malta College of Arts, Science and Technology, Mondragon University in Spain, John von Neumann University in Hungary, PAR University of Applied Sciences in Croatia, Savonia University of Applied Sciences in Finland, Koszalin University of Technology in Poland), are analyzed. The main advantages of the University's activities and areas of activity for the implementation of dual education are identified.

Three types of dual programs in Germany (practice-oriented, training-oriented, and career-oriented) are described. It is found that in France, students in the dual form of education develop new hard and soft skills that are measured and evaluated (individual skills, company work skills, scientific and technical skills). In Austria, in cooperation with stakeholders, the Federal Ministry of Economy, Energy, and Tourism is improving dual education through its continuous modernization (introduction of digital elements into well-known professions, modularity of dual education, incentives for training companies, cooperation between dual training applicants and experienced company employees ("training permeability"), etc. At the same time, it should be noted that Spanish dual education has certain aspects that need improvement, in particular the regulatory framework. The same applies to Croatia, where there are certain difficulties with the differentiation of the concepts of "dual education," "on-the-job training," "apprenticeship," and "internship," which creates problems of compliance with European educational practices. The advantages of dual education in Poland, Hungary and Malta are highlighted.

Based on the analysis, recommendations for the effective implementation of dual education programs, which can be used to optimize dual education in Ukraine, are outlined.

Keywords: *dual education, European University of Dual Education, European experience, partner universities, higher education, program of dual education.*

ВСТУП

У сучасній системі освіти України, яка прагне зробити навчання більш практико-орієнтованим та відповідним потребам сучасного ринку праці, популярності набуває дуальна освіта. Дуальна форма здобуття професійної освіти поєднує академічне навчання з досвідом роботи на підприємстві/в організації. Водночас варто зауважити, що в Україні така форма професійного навчання знаходиться на початковому етапі свого провадження і реалізується на порівняно невеликій кількості освітніх програм. Освітяни насторожено ставляться до впровадження дуальної освіти у ЗВО, оскільки не знають чіткого механізму її реалізації. Зважаючи на це, є нагальна потреба звернення до зарубіжного досвіду країн, які мають продуктивну практику реалізації дуальної освіти.

У найбільш розвинених європейських країнах дуальна система навчання

виявилася ключовим інструментом для підготовки кваліфікованих фахівців, які після закінчення ЗВО відразу виходять на ринок праці та успішно працевлаштовуються. У цій системі провідним партнером закладу освіти є приватний сектор, який не тільки інвестує в майбутній персонал, але й несе спільну відповідальність за якість професійної підготовки.

Аналіз науково-педагогічної літератури та вивчення практики реалізації дуальних форм навчання у низці європейських країн, зокрема Франції, Німеччини, Іспанії, Хорватії, Угорщини, Польщі, Фінляндії, Австрії та інших, дає підстави зробити висновок про те, що вони мають позитивний досвід впровадження програм дуальної освіти, які виявляються продуктивними і затребуваними як здобувачами вищої освіти, так і підприємствами/компаніями.

МЕТА СТАТТІ

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі вивчення досвіду низки європейських університетів окреслити позитивні аспекти реалізації дуальної форми навчання для здобувачів вищої освіти, які у перспективі можна реалізувати в освітньому просторі України.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною основою дослідження служать науково-педагогічні напрацювання провідних зарубіжних учених з проблеми дослідження. Так, Б. Ковачевич (B. Kovačević) та М. Погатсник (M. Pogatsnik) досліджують сучасні підходи до реалізації дуальної освіти та її відповідності ринку праці. С. Амеліна та Р. Тарасенко, М. Баєтге (M. Baethge) та В. Андрее (W. Andrä) присвятили свої праці вивченню німецької системи дуальної освіти. Ключові аспекти дуальної професійної освіти в Іспанії вивчали С. Гарсія (S. García), М. Кабаллеро (M. Caballero) та П. Лозано (P. Lozano). Французьку систему дуальної освіти аналізували у своїх працях Ч. Мерло (Ch. Merlo) та А. Хакала (A. Hacala). Праці з вивчення дуальної освіти у Хорватії належать М. Турку (M. Turk), а угорську систему дуальної освіти у своїх працях досліддили Ж. Ковач (Zs. Kovács) та Е. Торьок (E. Török).

Крім опрацювання науково-педагогічної літератури, у процесі дослідження були опрацьовані нормативні й установчі документи Європейського університету дуальної освіти (EU4Dual, the European Dual Studies University) та університетів-партнерів (Баден-Вюртемберзького державного кооперативного університету (Duale Hochschule Baden-Württemberg/DHBW) у Німеччині; інституту передових промислових технологій (École Supérieure des Technologies Industrielles Avancées (ESTIA) у Франції); університету прикладних наук Йоаннеум (University of Applied Sciences Joanneum (FH Joanneum) в Австрії; мальтійського коледжу мистецтв, науки та технологій (Malta College of Arts, Science and Technology Act, MCAST; Університету Мондрагон (Mondragon Unibertsitatea) в Іспанії; університету Джона фон Неймана (John von Neumann University) в Угорщині; університету прикладних наук PAR (PAR University of Applied Sciences) у Хорватії; університету прикладних наук Савонії (Savonia University of Applied Sciences) у Фінляндії; Кошалінського технологічного університету (Politeknika Koszalinaska) у Польщі).

Дослідження було проведене з використанням дедуктивного, аналітичного й описового методів, узагальнення наукової та навчально-методичної літератури, а також методу синтезу, порівняльного та крос-культурного аналізу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження зарубіжного досвіду реалізації дуальної освіти у ЗВО, нашу увагу привернула діяльність Європейського університету дуальної освіти (EU4Dual, the European Dual Studies University), надалі – Університет), який є альянсом дев'яти закладів вищої освіти, що співпрацюють з компаніями/ підприємствами по всій Європі. Його унікальний підхід поєднує академічне навчання з практичним досвідом на підприємствах. Студенти чергують навчання та роботу, здобуваючи практичні навички разом з академічними знаннями. Мета університету – зробити дуальну освіту нормою по всій Європі, об'єднуючи школи, підприємства та місцеві громади, будуючи міцніші зв'язки між регіонами, створюючи можливості для малого бізнесу. Університет зосереджується на навчанні та дослідженнях, які відповідають потребам студентів, місцевого бізнесу та суспільства. Основні цінності університету включають: інновації, заохочення свіжих ідей, нових методів викладання та дослідження, до яких залучаються студенти, науково-педагогічні працівники та галузеві партнери; сталий розвиток – відповідальна практика та підготовка студентів до побудови кращого, екологічного світу; орієнтація на досконалість – прагнення найвищих стандартів підготовки фахівців; розширення міжнародної співпраці; орієнтація на громаду і підтримку місцевого розвитку.

Основними перевагами діяльності Університету є: 1) створення унікальної програми навчання на робочому місці, що підтримується глобальними компаніями; 2) організація спільних програм навчання та стажування в кампусах університетів-партнерів; 3) створення порталу коротких курсів, розроблених разом з галузевими партнерами, щоб допомогти молодим фахівцям здобувати нові навички на будь-якому етапі їхньої кар'єри; 4) діяльність Центру передового досвіду для досліджень у сфері дуальної освіти; 5) забезпечення студентам та співробітникам мобільності та можливості легко навчатися або працювати в будь-якому з закладів-партнерів; 6) створення системи транскордонної співпраці у сфері викладання, досліджень та бізнесу; 7) розробка мережі спільних дослідницьких проєктів, спрямованих на вирішення викликів сучасного ринку праці; 8) забезпечення автоматичного визнання періодів навчання між університетами-партнерами; 9) реалізація спільних інноваційних магістерських програм дуального навчання; 10) присвоєння мікро-кредитів, які є формою сертифікації, що визнає результати навчання, отримані під час коротких, цілеспрямованих навчальних заходів, таких як курси або програми. Вони розроблені таким чином, щоб допомогти майбутнім фахівцям здобути конкретні навички та знання для особистого і професійного розвитку. Мікро-кредити відіграють важливу роль у подоланні розриву між університетською освітою та потребами ринку праці, підтверджуючи навички, набуті в рамках програм дуальної освіти (The European Dual Studies University, 2024).

В контексті опису діяльності Європейського університету дуальної освіти, вважаємо за доцільне звернутися до досвіду реалізації дуальної освіти в університетах-партнерах та країнах, які вони представляють, щоб окреслити позитивні аспекти їх діяльності, які можуть бути використані в українському освітньому просторі.

У Німеччині провідним закладом вищої освіти з реалізації дуальної освіти є Баден-Вюртемберзький державний кооперативний університет (Duale Hochschule Baden-Württemberg /DHBW) – перший заклад вищої освіти у Німеччині, який поєднує практичну підготовку та академічне навчання і, таким чином, досягає тісної інтеграції теорії та практики, які є складовими дуальної освіти.

Варто зауважити, що програми дуального навчання дуже популярні в Німеччині. Вони були запроваджені в 1970-х роках і продовжують набувати популярності. Програми дуального навчання пропонують унікальне поєднання академічних знань та практичних навичок, вони дають можливість поєднати академічну програму отримання ступеня в Німеччині з практичним досвідом. Навчання зазвичай відбувається паралельно на підприємстві/у компанії та у ЗВО. Існує три типи дуальних програм:

– освітньо-інтегровані: програма поєднує структуровану практичну підготовку на підприємстві за обраною професією та академічне навчання у ЗВО. Періоди навчання та практичної підготовки пов'язані за часом та змістом. У результаті проходження цієї програми здобувачі отримують професійну кваліфікацію і ступінь;

– практико-інтегровані: періоди навчання у ЗВО чергуються з розширеними періодами практики на підприємстві (довші, ніж традиційні стажування). Зміст навчання у ЗВО та зміст практичної підготовки на підприємстві пов'язані між собою. Студенти отримують перший ступінь, який дає їм право займатися професійною діяльністю, але не кваліфікацію з обраної професії, яка вимагає професійної підготовки;

– професійно-інтегровані: академічне навчання поєднується з паралельною професійною діяльністю на підприємстві. При цьому зміст академічного навчання та професійної діяльності пов'язаний. Здобувачі мають повну зайнятість і при цьому навчаються значною мірою самостійно, подібно до дистанційного навчання (Amelina & Tarasenko, 2024).

Перевагами програм дуальної освіти у Німеччині є те, що здобувач може отримати дві кваліфікації (академічний ступінь та професійну кваліфікацію) за відносно короткий час, а також цінний досвід та професійні навички. У більшості випадків компанії оплачують студентам їхню роботу та покривають їхні витрати. Корпоративні контакти, які здобувачі встановлюють під час навчання за програмою, допомагають їм закріпитися в цікавих галузях та покращити шанси на працевлаштування в майбутньому (багато компаній, які беруть участь у програмах дуальної освіти, працевлаштовують здобувачів після завершення їх навчання).

Водночас, для успішної реалізації програми, здобувачі повинні бути дуже мотивованими. Робота в компанії під час навчання за програмою дуальної освіти вимагає великої витривалості та стійкості. Етапи роботи в компанії мають бути ретельно сплановані та узгоджені з освітньою програмою та навчальними програмами ЗВО. Більш того, здобувач має продемонструвати свої кращі особисті та професійні якості на початку навчання.

Для студентів, яким важко зорієнтуватися в складному ландшафті варіантів навчання, у Німеччині впроваджено консультування, яке допомагає у виборі шляху здобувачів, що відповідає їхнім кар'єрним цілям та особистим сильним сторонам. Консультанти надають важливу підтримку молодим людям, які можуть почуватися приголомшеними широким спектром доступних варіантів навчання. Вони ознайомлюють студентів як з перевагами, так і труднощами програм дуальної освіти, допомагають їм з'ясувати, чи відповідає обраний варіант їхнім кар'єрним та особистим прагненням. Консультування допомагає здобувачам приймати більш обґрунтовані та впевнені рішення.

Під час подання заявки на програму дуального навчання, здобувачі мають подати заявку безпосередньо до компанії, а не лише до університету, і консультанти з

профорієнтації допомагають студентам підготуватися до цього процесу та розробити профілі, які відповідають очікуванням компаній. Програми дуальної освіти є дуже конкурентними, тому допомога консультів є вкрай важливою. Після того, як студент зарахований до програми дуальної освіти, консультування продовжується і триває протягом усієї програми, забезпечуючи постійну підтримку студентам у поєднанні роботи та навчання. Така підтримка гарантує, що студенти залишатимуться зосередженими та досягатимуть своїх освітніх та кар'єрних цілей. Консультування також відіграє стратегічну роль, узгоджуючи цілі студентів з очікуваннями компаній, створюючи шляхи для успішного партнерства між студентами та компаніями (Baethge & Andra, 2015).

У Франції передовим закладом реалізації дуальної освіти є Інститут передових промислових технологій (École Supérieure des Technologies Industrielles Avancées (ESTIA)). Заснований в 1996 році, цей загальний інженерний заклад готує багатопрофільних інженерів зі знаннями IT, телекомунікаційних мереж, механіки, енергетики та електроніки, а також багатьох інших галузей (аеронавтики, автомобілебудування, електроніки, агропромислового комплексу, виробництва промислових товарів та IT) (Nacala & Merlo, 2024).

Студенти-інженери ESTIA набираються після 2 або 3 років наукової або професійно-технічної підготовки шляхом відбору (конкурсний вступний іспит, співбесіда, інтегровані підготовчі курси або на основі портфоліо). Після 3 років навчання в ESTIA студенти отримують диплом інженера (європейський ступінь магістра).

ESTIA забезпечує збалансований підхід до викладання, з теоретичною підготовкою на лекціях та практичним застосуванням знань під керівництвом викладача. На додачу до інженерного ступеня ESTIA, всі студенти готуються до реалізації дуальної форми освіти, яка полягає в отриманні другого європейського магістерського ступеня в університетах-партнерах. При цьому тривалість навчання не збільшується. Всі студенти проводять кілька періодів навчання за кордоном в одному з університетів-партнерів; деякі періоди включені у навчальний план, починаючи з 1-го курсу, інші – протягом семестру на 2-му курсі (так звана семестрова мобільність); 3-й курс може бути повністю проведений за кордоном. Кожен студент проводить щонайменше 10 місяців на стажуванні. Це надзвичайно цінна можливість для студента зануритися в реальне робоче середовище задовго до закінчення програми навчання.

Особливістю дуальних програм підготовки у Франції є те, що працюючи в компаніях, студенти набувають нових жорстких та м'яких навичок, які вимірюються та оцінюються. Усі компанії зобов'язані вимірювати та оцінювати такі навички своїх учнів або стажерів: 1) індивідуальні навички – організаційні, особисті і культурні, здатність інтегруватися в організацію (комунікація, ноу-хау, пошук потрібної інформації тощо), працювати у міжнародному контексті, особиста здатність до самооцінювання, розвитку та прийняття професійних рішень; 2) навички роботи у компанії: вони підкреслюють адаптацію до конкретних вимог компанії – студент повинен знати, як враховувати особливості діяльності компанії, наприклад, економічні, соціальні чи людські чинники, а також як реалізовувати та управляти проектами; 3) науково-технічні навички: безпосередньо стосуються технологічних дисциплін, необхідних для тих, хто навчається. Охоплюючи широкі галузі техніки, компанії визначають здатність студентів до аналізу, синтезу, моделювання та вирішення

проблем для розробки продуктів або вдосконалення складних систем. Оцінка компанією навичок студента дає можливість зрозуміти що очікується від студентів у компаніях, а це дозволяє правильно спрямувати навчання (Nacala & Merlo, 2024).

У Франції дуальна вища освіта повністю інтегрована в систему освіти і регулюється відповідними нормативними актами та положеннями, які визначають «правила» для ЗВО і для компаній. Водночас, вони також накладають значні обмеження і вимоги, які ускладнюють роботу ЗВО з організації дуальних програм навчання та організації інших заходів, таких як академічна мобільність (WEF, 2020).

В Австрії прикладом для наслідування у галузі дуальної освіти є університет прикладних наук Йоаннеум (University of Applied Sciences Joanneum (FH Joanneum)), який веде співпрацю з партнерами зі сфери бізнесу. Практика викладання та досліджень в університеті заснована на відповідальності за процес навчання та всебічному здобутті компетентностей студентами. Для Австрії важливе значення мають динамічно зростаючі проблеми через цифровізацію, зміну клімату та глобалізацію. Це має великий вплив на ринок праці і розвиток професійних навичок. Зростаючі вимоги до кваліфікації вимагають гнучких профілів роботи на всіх рівнях кваліфікації. Таким чином, програми дуальної освіти – це спосіб швидко та гнучко реагувати на нові вимоги в економіці завдяки практичному ознайомленню студентів з технічними розробками, цифровізацією, стійкістю та екологією, а також енергоефективністю в робочих і виробничих процесах. Дуальна освіта дає змогу задовольнити зростаючий попит на кваліфікованих працівників та адаптувати їх компетентності до нових потреб. Наскрізні навички, зокрема навички цифровізації та захисту клімату, необхідні для того, щоб система учнівства відповідала майбутньому. Основним завданням дуального навчання за Федеральним міністерством економіки, енергетики та туризму є модернізація ландшафту професійних профілів для найкращого задоволення потреб економіки. Щоб бути цілеспрямованими і своєчасними у впровадженні нових або модернізованих професійних профілів, відповідальні міністерства, соціальні партнери та компанії співпрацюють продуктивно і небюрократично. У співпраці із зацікавленими сторонами Федеральне міністерство економіки, енергетики та туризму вдосконалює дуальну освіту шляхом 1) її постійної модернізації (впровадження цифрових елементів у відомі професії, а також запровадження нових програм дуальної освіти, таких як «Кодування та розробка застосунків» та «Електронна комерція-торгівля»); 2) модульності дуальної освіти (покращені варіанти поєднання навчальних модулів, полегшення перевірки попередньо отриманих кваліфікацій та реагування на потреби конкретних галузей); 3) інтегрованого професійного навчання (спеціалізоване професійне навчання для молоді з неблагополучних категорій); 4) стимулів для тренінгових компаній (нова схема субсидування, яка також враховує якість навчання); 5) підтримки стажування за кордоном; 6) («проникності навчання», тобто співпраці здобувачів за дуальною формою навчання та досвідчених працівників компаній (Pogatsnik, 2021).

Мальтійський коледж мистецтв, науки та технологій (Malta College of Arts, Science and Technology Act, MCAST), заснований у 2001 році, є провідним закладом професійної освіти та навчання в країні. Шість інститутів на Мальті пропонують понад 190 курсів денної форми навчання та понад 300 курсів професійної підготовки за сумісництвом, результатом яких може бути як професійний сертифікат, так і отримання ступеня доктора філософії. Шість інститутів MCAST, а саме Інститут прикладних наук, Інститут творчих мистецтв, Інститут інженерії та транспорту,

Інститут управління бізнесом та комерції, Інститут громадських послуг, Інститут інформаційних та комунікаційних технологій та кампус Гозо, забезпечують всю технічну та професійну експертизу для реалізації програм дуальної освіти у MCAST. Вони розробляють цілеспрямовані стратегії, які враховують конкретні потреби студентів на кожному рівні, підтримуючи при цьому здоровий діалог з усіма зацікавленими сторонами, щоб забезпечити найкращі програми для потреб місцевої економіки та суспільства. Завдяки співпраці з Європейським університетом дуальної освіти MCAST пропонує дві спільні магістерські програми та одну дуальну докторську програму. З акцентом на майбутнє праці, зеленої економіки та здорового способу життя, цілі MCAST полягають у тому, щоб: створити механізм транскордонної співпраці для викладання, досліджень та вирішення основних суспільних проблем; запустити спільний портал безперервного професійного розвитку та формування нових навичок галузевими партнерами-підприємствами; запустити мережу спільних дослідницьких проєктів на мікро-, мезо- та макрорівнях, що підтримують розвиток суспільних викликів; створити неперервнену транснаціональну програму навчання на місці роботи за підтримки місцевих і міжнародних компаній (Kovács & Török, 2016).

Що стосується Іспанії, то університет Мондрагон (Mondragon Unibertsitatea) пропонує програми дуальної освіти, за якими студенти отримують три диплома після завершення навчання в університеті: два диплома про здобуття ступеня бакалавра та магістра інженерії в Університеті Мондрагон і диплом магістра інженерії від іноземного університету. При цьому загальна тривалість навчання – 6 років.

Водночас, варто зауважити, що іспанська дуальна освіта з'явилася зовсім недавно і хоча вона швидко набуває популярності протягом останніх років є певні аспекти, які потребують вдосконалення. Так, рішення щодо нормативної бази та практики реалізації дуальної освіти, які приймаються на національному рівні, мають бути узгодженими з ЗВО та підприємствами з метою подальшої уніфікації системи. Важливою була б участь роботодавців і профспілок у цих рішеннях, як це є у Німеччині. Що стосується тривалості дуальної освіти в Іспанії, то спостерігається необхідність її більшої координації на державному рівні, щоб уникнути дисбалансів, які породжують відмінності в тривалості і якості навчання. Варто збільшити час перебування іспанських студентів у компаніях так, щоб загальна тривалість дуального навчання складала три навчальні роки, як це вже робиться в деяких іспанських автономних спільнотах. Так само необхідно, щоб студенти в Іспанії отримували достойну зарплатню від компанії, яка б могла покривати витрати, пов'язані з навчанням, і справедливо оплачувати продуктивну роботу, яку вони виконують. Важливо, щоб іспанські компанії брали активну участь у відборі студентів, яких вони збираються навчати і в подальшому, можливо, працевлаштовувати. З іншого боку, потрібні вдосконалення щодо оцінювання студентів. Тренери іспанських компаній, які є наставниками студентів за дуальними програмами, проводять оцінювання у вигляді формальних звітів, а потрібен більш практичний зворотний зв'язок. Проте у цьому напрямі вже робляться певні кроки – Палата іспанських підприємців більш активно бере участь у програмах дуального навчання і наразі розглядає необхідність створення посади радника з професійного навчання, який міг би відвідувати компанії і контролювати якість навчання та умови його перебігу (Consejo Económico y Social de España, 2023). Це дасть змогу підвищити якість іспанської дуальної освіти. Враховуючи той факт, що більшість компаній в Іспанії невеликі, дуже важливо, щоб

були спільні навчальні проекти між компаніями – це стане корисним інструментом для малого та середнього бізнесу і їх участі у дуальній освіті – адже часто вони не мають адекватних засобів, ресурсів та технологій, які необхідні для розвитку навичок студентів з оволодіння новими спеціалізаціями або технологіями. Тому необхідним є залучення різних секторів, бізнес-палати та Іспанської державної адміністрації для заснування навчальних центрів для здобувачів за програмами дуального навчання. Звісно, це тягне за собою економічні витрати для компаній, але ці інвестиції мають численні переваги в довгостроковій перспективі – компаніям надається можливість не лише отримати учнів, які відповідають їхнім потребам, а й в подальшому – кваліфіковані кадри, які ефективно реагують на вимоги економіки та сприяють підвищенню рівня соціального забезпечення населення (Caballero et al., 2018).

Угорщина теж має значну практику реалізації дуальної освіти. Університет Джона фон Неймана (John von Neumann University) – «цитадель» найсучаснішої освіти, досліджень, розробок та інновацій, трансферу технологій та послуг в Угорщині та Східно-Центральній Європі. Розробляючи свої освітні програми, цей університет прикладних наук прагне знайти баланс між основними фундаментальними знаннями, сучасними ноу-хау, які можуть безпосередньо підготувати студентів до їхньої професійної кар'єри, та практичним застосуванням цих знань. Університет постійно адаптує свій освітній потенціал до європейських тенденцій та вимог і бере участь в регіональних дослідницьких та розробницьких проектах. Університет демонструє готовність до співпраці шляхом своїх освітніх та навчальних програм, які постійно адаптуються до змінних тенденцій економічного та соціального життя й гарантують, що відповідно до стратегічних цілей угорської вищої освіти випускники будуть висококваліфікованими фахівцями, які володіють знаннями і компетентностями, затребуваними ринком праці. Дуальна освіта в Угорщині унікальним чином поєднує академічне навчання з практичним досвідом роботи, щоб подолати розрив між освітою та ринком праці. Вона характеризується міцними партнерськими відносинами між закладами освіти та бізнесом, сприяючи безпрограшному сценарію, коли студенти отримують практичні навички, а компанії отримують вигоду від робочої сили, адаптованої до їхніх потреб. Ця модель не обмежується певним рівнем освіти чи закладом, що робить її універсальним підходом до професійно-технічної та вищої освіти. Ключові особливості угорської дуальної освіти:

- інтеграція теорії та практики: студенти проводять частину свого часу в академічному середовищі, а іншу частину – у компанії, отримуючи практичний досвід, відповідний їхній галузі навчання;

- співпраця в галузі: університети та професійно-технічні школи активно співпрацюють з компаніями, щоб розробити навчальні програми та забезпечити навчання без відриву від виробництва, гарантуючи, що освіта відповідає вимогам галузі;

- спеціальне навчання: компанії можуть формувати навички та знання студентів під час їх навчання, потенційно зменшуючи витрати на пошук кадрів після закінчення навчання;

- розширені можливості працевлаштування: випускники програм дуальної освіти часто краще підготовлені до працевлаштування, мають практичний досвід і галузеві знання, що робить їх більш конкурентоспроможними;

- гнучке впровадження: черпаючи натхнення в моделі Баден-Вюртемберга, система дуальної освіти в Угорщині не обмежується певним навчальним закладом або рівнем освіти;

– зосередження на галузях STEM: дуальна освіта особливо поширена в таких галузях STEM, як інженерія, і багато студентів обирають ці програми.

– привабливість для студентів: програми дуального навчання привабливі для студентів через практичний досвід та можливості працевлаштування;

– реалізація в межах національної стратегії «Професійна освіта та навчання 4.0», яка спрямована на розвиток дуальної освіти і має на меті забезпечити комплексний підхід, який гарантує студентам як теоретичні знання, так і практичні навички, сприяючи тісному зв'язку між освітою та ринком праці (Kovács & Tögök, 2016).

Ще одним університетом-партнером Європейського університету дуальної освіти є університет прикладних наук PAR (PAR University of Applied Sciences), розташований у Рієці, Хорватії. Університет був заснований у 2007 році як бізнес-школа PAR, а пізніше став університетським коледжем PAR. З 2012 року він реалізовує бакалаврську програму з управління бізнесом з метою навчання молодих, сучасних та підприємницьких людей. З 2020 року університет реалізовує магістерську програму «Управління бізнесом», співпрацює з бізнес-сектором та пропонує поєднання теорії й практики. Водночас, не зважаючи на зусилля щодо впровадження дуальної освіти, існують деякі труднощі з диференціацією та трактуванням понять, що використовуються у цьому контексті – «дуальна освіта», «навчання на робочому місці», «учнівство», «стажування», що створює проблеми для відповідності європейським освітнім практикам. Гармонізація термінології з європейськими стандартами може бути важливим кроком для забезпечення співпраці між ЗВО, підприємствами та міжнародними партнерами. Крім того, у Хорватії відсутня чітка нормативна база щодо дуальної вищої освіти, що вказує на розбіжність між освітньою політикою та мінливими потребами ринку праці і потребує стратегічного узгодження. Тому наразі необхідно внести зміни до існуючої нормативної бази для реалізації програм дуальної вищої освіти, узгодити термінологію з європейськими стандартами та започаткувати поетапне її впровадження на основі успішного європейського досвіду. Такий підхід може сприяти створенню більш інтегрованої освітньої системи, що відповідає академічним вимогам та потребам ринку праці (Turk, 2023).

У Польщі на увагу заслуговує Кошалінський технологічний університет (Politeknika Koszalinaska), у якому дуальна освіта з'явилася відносно недавно як альтернатива заочній формі навчання, але набирає обертів і стає цікавою для молоді. Дуальна система навчання у Польщі – найкращий спосіб поєднувати навчання з роботою. Вона базується на опануванні професії, організованому роботодавцем, і на теоретичному навчанні в університеті. Дуальна освіта в Польщі – це 3 роки навчання на бакалавраті, за які студент не тільки відвідує лекції та заняття, а й отримує практичні знання, працюючи у відомій компанії, з якою співпрацює університет. Організація такого навчання залежить від університету, але, як правило, польські університети встановлюють графік – 3 дні на роботі та 2 дні на заняттях (Uniwersytet Europejski EU4DUAL Politechniki Koszalińskiej, 2025). Зазвичай після завершення 2 семестрів першого року навчання, студент продовжує наступні роки за дуальною системою. При цьому студент зазвичай отримує заробітню платню, не меншу за вартість навчання в їхньому університеті.

Переваги дуальної освіти у Польщі: можливість отримати під час навчання професійний досвід, знання та практичні навички під керівництвом спеціалістів провідних фірм, що працюють у Польщі. Після закінчення дуального навчання в Польщі студент отримує диплом та досвід роботи, які відповідають потребам сучасного ринку праці. Залежно від програми майже половина занять проводиться

іноземною мовою. Окрім того, під час навчання на підприємстві студенти мають можливість отримати професійні сертифікати, а після закінчення навчання – пропозицію про роботу від партнерської компанії.

До недоліків дуальної освіти в Польщі можна віднести лише те, що ця форма є не в кожному університеті і не на кожній спеціальності. Як уже зазначалося, не так багато польських університетів пропонують навчання за дуальною системою, переважно технічного профілю (міжнародний університет логістики та транспорту у Вроцлаві, який співпрацює з такими партнерами, як Fleet Partners, Amazon Fulfillment Poland, CCC, Crusar, Hellmann, FF Fracht та ін.; університет логістики в Познані, який працює з компаніями-партнерами, такими як Dachser, DHL, GLS, Kuehne + Nagel, Mandersloot, Panopa, Raben Group, Amazon, Volkswagen та інші; Познанський технічний університет на спеціальностях, пов'язаних з автоматизацією, робототехнікою та механікою, у співпраці з компаніями-партнерами – Volkswagen, Phoenix Contact Wielkopolska, STER, Solaris Bus & Coach, Blum Polska та іншими.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Таким чином, проведене дослідження дає підстави стверджувати про позитивний досвід реалізації програм дуального навчання для здобувачів вищої освіти у країнах, які є партнерами Європейського університету дуальної освіти. На основі вивченого досвіду можна окреслити основні позитивні аспекти їх досвіду, які можуть бути адаптовані до української освітньої системи: повна інтеграція дуального навчання в систему вищої освіти і її регулювання відповідними нормативними актами та положеннями, які приймаються на національному рівні і мають бути узгодженими з ЗВО та підприємствами; узгодженість та взаємозв'язок змісту навчання у ЗВО та практичної підготовки на підприємстві; можливість здобуття як академічного ступеня, так і професійної кваліфікації; ретельне планування етапів навчання здобувачів освіти в компанії/на підприємстві та його відповідність освітній програмі та навчальним програмам ЗВО; впровадження профорієнтаційного консультування для здобувачів освіти щодо вибору програми дуального навчання та постійного супроводу у процесі її реалізації; формування здобувачами нових жорстких та м'яких навичок у процесі програми дуальної освіти, які вимірюються та оцінюються; модернізація ландшафту професійних профілів здобувачів освіти для найкращого задоволення потреб компаній та економіки; забезпечення здобувачам освіти всієї технічної та професійної експертизи для реалізації програм дуальної освіти; розробка цілеспрямованих стратегій, які враховують конкретні потреби студентів на кожному рівні, підтримуючи при цьому здоровий діалог з усіма зацікавленими сторонами, щоб забезпечити найкращі програми для потреб міццевої економіки і суспільства; збільшення часу перебування студентів у компаніях, щоб загальна тривалість дуального навчання складала три роки; надання студентам гідної оплати праці від компанії; забезпечення більш практичного і продуктивного зворотного зв'язку від компаній, а не лише у формі формальних звітів для ЗВО; створення відповідних навчальних центрів на базі компаній для кращої підготовки здобувачів за дуальними програмами навчання; участь компаній у розробці освітніх і навчальних програм для забезпечення навчання без відриву від виробництва; зосередження дуальної освіти на галузях STEM; можливість отримати професійні сертифікати під час навчання та подальше працевлаштування.

Перспективами подальших розвідок з проблеми дослідження є детальне вивчення етапів реалізації програм дуальної освіти, від розробки супровідного пакету документів до отримання професійної кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Amelina, S., & Tarasenko, R. (2024). Dual form of education: the experience of German higher education institutions. *Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy*, 15 (2), 8–14. [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog15\(2\).2024.8-14](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog15(2).2024.8-14).
2. Baethge, M., & Andrä, W. (2015). The German skill formation model in transition: from dual system of VET to higher education? *Journal for Labour Market Research*, 48.
3. Caballero, M.A., García, C., & Lozano P. (2018). *FP Dual, claves de la Formación Profesional dual para centros educativos [FP Dual, ключові аспекти дуальної професійної освіти для навчальних закладів]*. Barcelona: Fundación Bertelsmann & Nestlé, SA.
4. Consejo Económico y Social de España (2023). *La Formación Dual en España: Situación y perspectivas. Informe 1/2023. Consejo Económico y Social de España [Дворівнева система освіти в Іспанії: стан та перспективи. Звіт 1/2023. Економічна та соціальна рада Іспанії]*. <https://www.ces.es/documents/10180/5306984/Inf0123.pdf>.
5. Hacala, A., & Merlo, Ch. (2024). *An overview of dual education in a French engineering school: common framework and specifiers*. 1st European Dual Higher Education Conference, Apr 2024, Paola, Malta. hal-04843364
6. Kovačević, B. (2023). Modern approach to dual education in higher education institutions. *Post Scriptum*, 12 (13), 85–97. <http://dx.doi.org/10.52580/issn.2232-8556.2023.12.13.85>.
7. Kovács, Zs., & Török, E. (2016). Dual System for Renewing Hungarian Higher Education. *International Journal of Education and Learning Systems*, 1, 81-85.
8. Pogatsnik, M. (2021). Dual education: connecting education and the labor market. *Opus et Educatio*, 8 (3). <https://doi.org/10.3311/ope.466>
9. The European Dual Studies University (2024). *Shaping Europe's societal challenges through dual education for a greener, healthier, and more innovative future*. <https://eu4dual.education/>
10. Turk, M. (2023). Dual higher education in Croatia: a long way to go. *Gradus*, 10, 1-6. 10.47833/2023.2.ART.003.
11. Uniwersytet Europejski EU4DUAL Politechniki Koszalińskiej (2025). *Dyskutuj o edukacji dualnej na Malcie [Обговорення дуальної освіти на Мальті]*. <https://www.tu.koszalin.pl/eu4dual/art/5666/dyskutuja-o-edukacji-dualnej-na-malcie>
12. WEF. (2020). *The Future of Jobs, Report 2020*. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2020/>